
ADVIES

Ontwerp van Lucht-, Klimaat- en Energieplan (LKEP)

Aanvrager	Minister Alain Maron
Aanvraag ontvangen op	19-12-2022
Advies aangenomen door de Raad voor het Leefmilieu op	09-02-23

Vooraf

Op 19/12/2022 is de Raad voor het Leefmilieu (hierna 'de Raad') door de regering om advies gevraagd over het ontwerp van Lucht-, Klimaat- en Energieplan (hierna het 'LKEP').

Met dit LKEP stelt het Brussels Gewest een actieplan voor inzake luchtkwaliteit, klimaatverandering en energietransitie, met 337 maatregelen in diverse sectoren (bouw, mobiliteit, voeding, energie, afvalbeheer enz.), waaronder meer dan 220 acties die nieuw zouden zijn.

Het LKEP heeft 4 doelstellingen:

- De ambitie om de uitstoot van broeikasgassen in 2030 te verminderen tot ten minste 47% ten opzichte van 2005 (tegenover 40% nu);
- Het Gewest minder afhankelijk maken van fossiele brandstoffen (door in te zetten op energie-efficiëntie en de productie van hernieuwbare energie);
- De luchtkwaliteit verbeteren (door de huidige drempelwaarden af te stemmen op en te laten convergeren met de door de WHO aanbevolen waarden);
- Het Gewest voorbereiden op de gevolgen van de klimaatverandering tegen 2030.

Het LKEP is dus bedoeld als een echte routekaart die het Gewest zal begeleiden naar koolstofneutraliteit in 2050.

Advies

1. Algemene beschouwingen

De Raad wijst op het belang van samenhang van het LKEP met de verschillende instrumenten voor de operationalisering ervan (waaronder met name de GSV, maar ook Good Move, de LEZ, Good Food, het Plan clean.brussels en de hervormingen van het GAN enz.). De auteurs van deze teksten moeten dus overeenstemming bereiken over de harmonisatie en de operationalisering van de maatregelen. Aandacht voor de samenhang tussen het LKEP en andere planologische en regelgevende instrumenten inzake stedenbouw, die binnenkort zullen worden herzien, zal eveneens van essentieel belang zijn. Een coherente uitvoering van het LKEP betekent dat het Gewest de economische activiteiten moet ondersteunen bij hun transitie naar koolstofneutraliteit en de doelstellingen van het plan in het algemeen.

De Raad stelt echter vast dat dit nieuwe LKEP weinig details biedt over de wijze waarop deze ambitieuze doelstellingen zullen worden verwezenlijkt. Deze acties, evenals de gevolgen en kosten ervan, zijn niet geobjectiveerd of gekwantificeerd. Aangezien een aanzienlijk deel van de in het LKEP opgenomen acties afkomstig is uit andere gewestelijke plannen, stelt **de Raad** voor dat de regering leesinstrumenten aanbiedt waarmee de coördinatie tussen de verschillende plannen beter in beeld zou kunnen worden gebracht.

1.1 Emissie- en klimaatdoelstellingen

Het LKEP stelt als doelstelling voor de luchtkwaliteit dat de drempelwaarden voor milieuverontreinigende stoffen moeten convergeren met die van de WHO. **De Raad** is ingenomen met

deze ambitie, waarvan de uitvoering essentieel is voor de gezondheid van alle burgers die in het Brussels Gewest wonen en werken.

De Raad verzoekt de regering het tijdschema voor de herziening van de wettelijke drempels te specificeren. Ook wil hij dat deze ambitie wordt vastgelegd in het BWLKE, of in de uitvoeringsbesluiten daarvan, met bindende rechtskracht. **De Raad** juicht ook de aandacht van de regering voor het stedelijk milieu en de aanpassing aan de gevolgen van de klimaatverandering toe.

De Raad is ingenomen met de keuze van de regering om proactief op te treden in het kader van de aanneming van de Europese klimaatwet in juni 2021 die voorziet in de versterking van de klimaatdoelstellingen van de Europese Unie. Op voorstel van de Europese Commissie is de Belgische doelstelling vastgesteld op ‘-47% tegen 2030’, maar er is geen beslissing genomen over de verdeling van deze doelstelling tussen de Gewesten en de federale overheid.

De Raad wijst ook op een tegenstrijdigheid tussen de milieudoelstelling zoals die geformuleerd is in Good Move (algemeen voorschrift 1.d. van het deel regelgeving) en de doelstelling die in het LKEP wordt genoemd onder de mobiliteitsdoelstellingen van ‘Good Move’. Enerzijds vermeldt de doelstelling in het LKEP een vermindering van de broeikasgasemissies met 35%, in plaats van 40% in Good Move, en anderzijds heeft zij betrekking op de totale emissies van het Gewest en niet op deze die uitsluitend verband houden met mobiliteit. Bij gebrek aan een specifieke effectenbeoordeling voor deze voorgestelde aanpassing van de doelstelling via het LKEP en aangezien de tekst (in zijn huidige vorm) alleen de doelstellingen van het Good Move-plan lijkt over te nemen zonder te trachten deze opnieuw te evalueren, stelt de Raad voor om de doelstelling van het deel regelgeving van Good Move over te nemen, namelijk *‘bijdragen tot een vermindering met 40% van de gewestelijke broeikasgasemissies tegen 2030 ten opzichte van 2005’*.

1.2 Rechtvaardige en inclusieve transitie

De Raad merkt op dat het MER overwegend positief is: de meeste milieueffecten van het LKEP zijn positief, en het plan vormt een grote stap vooruit ten opzichte van eerdere plannen.

De Raad merkt op dat, naast de milieueffecten, de verschillende sociaaleconomische effecten van het plan in aanmerking moeten worden genomen bij het tempo waarin de maatregelen van het plan worden uitgevoerd. Enerzijds zal de toepassing ervan de Brusselse consument meer controle geven over zijn energiekosten, banen scheppen die niet kunnen worden verplaatst, de handelsbalans van het Gewest verbeteren (door minder fossiele brandstoffen aan te kopen) enz. Anderzijds zal het plan hoogstwaarschijnlijk negatieve effecten genereren door de financiële kosten van de maatregelen op het vlak van renovatieplannen, het uitfaseren van fossiele brandstoffen en het bevorderen van hernieuwbare elektriciteit en warmtepompen. Daarom is het van cruciaal belang dat op deze gebieden in voldoende steunmaatregelen wordt voorzien om de noodzakelijke transitie mogelijk te maken voor iedereen.

De Raad merkt op dat in 2019 31,4% van de Brusselse bevolking onder de armoederisicodrempel leefde en dat 27,6% van de huishoudens in energiearmoede leefde. Als we willen dat deze huishoudens profiteren van de positieve effecten van het plan, met name wat betreft de beheersing van de energiekosten, dan is het steunen van deze groep en het zoveel mogelijk betrekken van deze groep bij de uitvoering van het plan een kernpunt van een sociaal duurzaam beleid. De regering moet ervoor zorgen dat zij ook die groepen ondersteunt die niet zonder hulp aan de ecologische transitie kunnen

deelnemen. **De Raad** steunt derhalve de opnemng van hoofdstuk 6 in het LKEP. De duurzame en inclusieve transitie zou echter op een meer transversale manier moeten worden aangepakt.

Daarom vraagt **de Raad** om een overzicht van concrete maatregelen, steunbudgetten, premies en een gedetailleerd financieel plan om sociale ongelijkheid en energiearmoede te bestrijden. **De Raad** wil ook dat het LKEP concrete en meetbare indicatoren bevat om de sociale en milieueffecten ervan te verifiëren. Deze indicatoren zouden kunnen worden gebaseerd op het economisch model van de 'donut'¹ dat een ecologisch plafond combineert met een sociale bodem om een evenwichtig beeld te geven van het effect (en de toegevoegde waarde) dat bepaalde maatregelen kan hebben voor de burgers en het milieu. Voorbeelden van sociale indicatoren zijn het aandeel van de huishoudens in energiearmoede, het percentage sociale woningen met een EPB C+-score of de stijging van de huurprijzen nadat renovaties zijn uitgevoerd. Ook voor deze onderliggende indicatoren moeten doelstellingen worden uitgewerkt.

1.3 Kwaliteit van de raadpleging, informatie en participatie

De Raad is van mening dat bij zulke belangrijke uitdagingen als deze die in het LKEP worden behandeld, het openbaar onderzoek niet in enkele weken (en deels tijdens de kerstvakantie) mag plaatsvinden. Het valt ook te betreuren dat dit parallel aan het onderzoek voor andere zeer grote dossiers zoals het BWLKE of de GSV gebeurt.

De ambities van het LKEP leiden tot een reeks bindende maatregelen, waarvan vele aanzienlijke financiële gevolgen zullen hebben voor alle burgers en bedrijven. Hoewel de meeste van deze maatregelen pas over enkele jaren van kracht worden, moeten de bevolking en de andere betrokken actoren op grote schaal worden geraadpleegd, wil de regering hun steun voor het programma verwerven.

In dit verband moedigt **de Raad** de regering aan om meer te communiceren buiten het kader van het openbaar onderzoek. **De Raad** merkt ook op dat de verschillende onderdelen van het plan niet goed kunnen worden begrepen zonder kennis van de vele andere plannen waarnaar het plan verwijst. Daarom blijft het voor het grootste deel van de bevolking ontoegankelijk. Het zou interessant zijn als het LKEP zou voorzien in communicatiemiddelen die aangepast zijn aan een divers publiek en in samenvattende elementen (bijvoorbeeld in de vorm van een tabel/kalender) waarin elke actie, elk plan en elke verantwoordelijke actor worden geïdentificeerd.

De Raad stelt vast dat de door Leefmilieu Brussel georganiseerde sessies uitsluitend bedoeld waren voor de verenigingssector en de overheid, en niet voor de bevolking. Behalve informatiebijeenkomsten over het plan gaat het ook over de rechtvaardige transitie die met het grote publiek gedeeld had moeten worden.

Hoewel **de Raad** ingenomen is met het initiatief van de onlinevragenlijst die de deelname van de inwoners aan het raadplegingsproces moet vergemakkelijken, betreurt hij het dat deze niet samen met het maatschappelijk middenveld is opgesteld: bij de voorstelling ervan door Leefmilieu Brussel werd de vragenlijst sterk bekritiseerd door de bijeengekomen verenigingen, ook al was het al te laat

¹ <https://donut.brussels/nl/ndlshome/>

om de verschillende opmerkingen (gebrek aan theoretische toegankelijkheid, manicheïsme enz.) te integreren.

1.4 Renovatie van de gebouwen

De Raad juicht de ambities van de regering met betrekking tot de renovatie van openbare gebouwen toe. Hij dringt er bij de regering op aan de inspanningen voor collectieve renovatie te maximaliseren. Voor de kmo's is **de Raad** van mening dat de verschillende premies onvoldoende toegankelijk zijn, hoewel hun situatie vergelijkbaar is met die van particulieren wat de financiële ruimte voor investeringen betreft.

De Raad steunt de verplichte geleidelijke renovatie van woningen voor zover die gebaseerd is op een weldoordacht, doelgericht en aan alle profielen aangepast financieel beleid, zodat de meest kwetsbare burgers en andere actoren worden begeleid. **De Raad** vraagt dat de stijging van de kosten van huisvesting in Brussel voor huurders en toekomstige eigenaars als gevolg van de renovatie van de gebouwen strikt in het oog wordt gehouden.

Volgens het MER zullen eigenaars-bewoners lagere facturen krijgen, terwijl eigenaars-verhuurders misschien minder geneigd zullen zijn te renoveren of de kosten zullen doorberekenen in de huurprijs. **De Raad** vestigt de aandacht op het feit dat huurders weinig mogelijkheden hebben om de energieprestaties van de door hen gehuurde woning(en)/kantoorruimte(n) te verbeteren en afhankelijk zijn van hun eigenaars. Zij worden dus rechtstreeks getroffen door de stijgende energieprijzen, zonder dat zij renovaties kunnen plannen om de situatie te verhelpen. De uitdaging is dan ook om eigenaars-verhuurders voldoende stimulansen te geven om de verhoging van de huurprijzen te beperken en de huurders voldoende steun te bieden om de deze verhoging te kunnen volgen.

De Raad stelt vast dat de grote investeringen waarin dit plan voorziet en het effect daarvan op de huurprijzen vorm krijgen in een reeds uiterst krappe markt. De huurprijzen in Brussel zijn de afgelopen twintig jaar aanzienlijk zijn gestegen (om de tien jaar sinds de oprichting van het Gewest zijn de huurprijzen met 20% boven de inflatie gestegen), waardoor het deel van het inkomen dat aan huisvesting wordt besteed meer dan een derde bedraagt (om nog maar te zwijgen van de duizelingwekkende stijging van de lasten als gevolg van de explosieve stijging van de energiekosten).

Gezien de klimaatuitdagingen en het feit dat het gebouwenbestand in het Brussels Gewest grotendeels verouderd is, worden bovendien ambitieuze renovatieprogramma's uitgevoerd, met name via het LKEP2 en het Renolution-programma. Hoewel de financiële stimulans van deze programma's zeker een groot aantal eigenaars ertoe zal aanzetten hun gebouwen te renoveren, is het van essentieel belang ervoor te zorgen dat deze werkzaamheden niet leiden tot een verhoging van de huurprijzen bij de eigenaars-verhuurders, temeer daar deze programma's grotendeels met overheidsgeld worden gesubsidieerd. Daarom pleiten **IEB en de representatieve werknemersorganisaties** ervoor dat de uitvoering van het LKEP gepaard gaat met een strikte regulering van de huurprijzen.

In het algemeen vestigt **de Raad** de aandacht op het risico van overmatige schuldenlast (zie de in de financiële sector toegepaste normen) voor eigenaars, zowel huurders als verhuurders, dat deze maatregelen met zich meebrengen, aangezien de gewestelijke steunmechanismen slechts een deel van de kosten zullen dekken.

De Raad moedigt de regering aan de systemen van voorfinanciering verder te ontwikkelen en toegankelijker te maken. In dit verband kan het aantrekkelijker maken van investeringen in energieprestatiecontracten voor investeerders en aanbieders van energierenovatie diensten een manier zijn om vooruitgang te boeken. Veel van de steun bestaat momenteel in de vorm van post-financiering, wat minder stimulerend is, aangezien de aanvragers er niet zeker van zijn dat zij de steun zullen krijgen.

De Raad is namelijk van mening dat een renovatiebeleid eerst een stimulerend karakter moet hebben voordat het bestraffend werkt. Daarom is **de Raad** van oordeel dat de toepassing van het mechanisme van (administratieve of strafrechtelijke) sancties in geval van niet-naleving van de verplichtingen onaanvaardbaar zou zijn indien deze situatie het gevolg is van een van de volgende problemen:

- De moeilijkheid om het aanbod van EPB-certificeerders af te stemmen op de vraag naar certificering (met name de verschillende behoeften voor hun opleiding);
- De potentiële onmogelijkheid om alle gebouwen overeenkomstig de beoogde bepalingen te certificeren (uitbreiding van het toepassingsgebied van deze eis, eis tot vernieuwing van de certificering enz.). Wat zullen de gevolgen zijn van een aanzienlijke toename van de vraag naar EPB-certificaten voor de prijsstelling ervan?;
- De moeilijkheid om het marktaanbod af te stemmen op de vraag van de actoren die de renovatiewerkzaamheden willen uitvoeren (beschikbaarheid van aannemers, arbeiders, maar ook materialen);
- De termijnen voor het verkrijgen van bouwvergunningen (soms vereist voor renovatiewerkzaamheden), waardoor actoren die renovatiewerkzaamheden moeten uitvoeren hun verplichtingen niet binnen de vereiste termijn kunnen nakomen;
- ...

In voorkomend geval roept **de Raad** op tot het treffen van voorzieningen om de vastgestelde moeilijkheden te verlichten (via overgangsperiodes, uitzonderingsregelingen, wijzigingen in het toepassingsgebied enz.).

De Raad beveelt aan dat auditors, verwarmingsmonteurs en andere bij renovatie betrokken actoren verplicht worden om regelmatig een opleiding te volgen, zodat zij allen op hetzelfde niveau van kennis van de laatste technologische ontwikkelingen op hun gebied zitten.

Tot slot acht **de Raad** het van essentieel belang alle voorwaarden te scheppen voor voorspelbaarheid in het klimaatbeleid. Hij dringt in het bijzonder aan op het feit dat voorspelbaarheid essentieel is voor efficiënte en coherente investeringen (vooral in het geval van langetermijninvesteringen zoals het geval is bij renovaties van gebouwen).

1.5 Productie van hernieuwbare energie

Wat betreft de productie en het gebruik van warmte en koude stelt **de Raad** vast dat het LKEP vooral de hinderpalen voor de uitvoering van diverse acties (bijvoorbeeld de financiering) inventariseert en bestudeert, maar dat er weinig concrete oplossingen worden voorgesteld. Dat lijkt ruimschoots onvoldoende gezien de uitdagingen en doelstellingen op dit gebied. Met name voor de warmtenetten betreft **de Raad** dat het LKEP niet nauwkeuriger is in zijn ambities.

Met betrekking tot de productie en het gebruik van elektriciteit doet **de Raad** een soortgelijke vaststelling: het LKEP maakt vooral gewag van bestaande maatregelen en richt zich alleen op het delen

van energie en energiegemeenschappen. Hoewel **de Raad** tevreden is over het belang dat door het LKEP aan dit thema wordt gewijd, meent hij dat andere maatregelen moeten worden overwogen om de productie van hernieuwbare elektriciteit in Brussel te versnellen en de gestelde doelen te bereiken, zoals geleidelijke verplichtingen om op termijn fotovoltaïsche panelen te installeren, afhankelijk van het soort gebouwen en de eigenaars. **De Raad** stelt voor dat de regering zich laat inspireren door het REPowerEU-plan dat onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen beoogt te verminderen. Voorts merkt **de Raad** op dat het LKEP verouderde terminologie gebruikt in het hoofdstuk over het delen van energie (blz. 101).

De Raad herinnert er tevens aan dat de toegang tot het gebruik van hernieuwbare en lokaal geproduceerde energie via individueel zelfverbruik en het delen van energie de beste manier is om de consument op lange termijn te beschermen tegen de verhoging van de facturen, die momenteel door alle burgers en bedrijven sterk worden gevoeld. Hoewel er weinig zekerheid bestaat over de verschillende geopolitieke ontwikkelingen en hun effect op de prijzen op de energiemarkt, biedt hernieuwbare energie de mogelijkheid van een voorspelbare energiefactuur.

De Raad benadrukt dat maatregelen ter bevordering van duurzame energieproductie, zelfverbruik en delen van energie niet kunnen worden uitgevoerd zonder aandacht te besteden aan flexibilisering van de energievraag naargelang de productie van duurzame energie. In het plan worden echter geen concrete maatregelen voorgesteld in dit verband. In plaats van het energieaanbod de vraag van de consument te laten volgen (wat tot hogere energieprijzen leidt), is het van cruciaal belang ons vermogen te ontwikkelen om het verbruik te laten variëren naargelang de beschikbaarheid van hernieuwbare energie, met name om een positief effect op de prijzen te krijgen.

Hoewel **de Raad** van oordeel is dat, gelet op de toekomstige uitdagingen in verband met de vraag gegenereerd door de elektrificatie van een hele reeks toepassingen (verwarming van woningen, tertiaire sector, warmteproductie voor de industrie, mobiliteit enz.), een energievoorziening van buiten de muren noodzakelijk zal blijven, rechtvaardigen deze oplossingen buiten de muren niet dat het Brusselse potentieel niet ten volle wordt benut.

Wat de uitstap uit fossiele brandstoffen betreft, is **de Raad** van mening dat er in het LKEP een nieuw evenwicht moet worden gevonden gezien de ongelijkheid van de respectieve kosten van de gas- en elektriciteitsnetten. Bovendien betreft **de Raad** dat er wordt gewacht tot 2025 voor de afschaffing van stookolieketels.

De Raad betreft ook dat er nog geen datum voor een algemeen verbod op het gebruik van gasketels is vastgesteld om de betrokken actoren de kans te geven hierop te anticiperen. Meer in het algemeen moet, wat aardgas betreft, zo spoedig mogelijk een visie worden bepaald rekening houdend met de gevolgen ervan voor bepaalde soorten verbruikers (die op korte termijn geen alternatief hebben) zonder de netactiva (leidingen, stations enz.) te verwarren met de door deze netten vervoerde vloeistoffen en rekening houdend met het potentieel van koolstofarme gassen, die geleidelijk van hernieuwbare oorsprong kunnen worden.

De representatieve werkgeversorganisaties zijn niettemin van mening dat het redelijker lijkt de termijn voor de afschaffing van de productie van verwarming op gas uit stellen voor sterk gerenoveerde eenheden, om de volgende redenen:

- Er bestaat een reëel risico dat de kandidaat-renoveerder de voorkeur geeft aan een renovatie per onderdeel ten nadele van een grote renovatie om dit verbod te omzeilen;

- De integratie van warmtepompen als alternatief: gebrek aan ontwikkeling of beheersing van warmtepompen als alternatief bij renovatie, met een gebrek aan feedback in termen van duurzaamheid, werking en investeringskosten;
- De noodzaak om de opleiding van installateurs van warmtepompen te versterken;
- De onzekerheid over de capaciteit van de huidige elektriciteitsnetten om toekomstige projecten met warmtepompen te ondersteunen;
- Het vrijwel ontbreken van warmtenetten op het grondgebied van het Gewest en de frequente niet-toepasbaarheid van geothermische energie bij renovatieprojecten.

Om een plausibele datum van inwerkingtreding te bepalen, stellen **de representatieve werkgeversorganisaties** voor om proefstudies uit te voeren naar een aantal grote renovatieprojecten in de publieke en private woningsector.

De Raad merkt voorts op dat, indien de regering voornemens is stookolie- en gasketels geleidelijk af te schaffen, een consequente houding vereist dat ook reclame voor de verkoop van deze verwarmingssystemen wordt verboden.

De Raad stelt vast dat het LKEP weinig melding maakt van groene waterstof. Hij vraagt zich af of en hoe het Gewest van plan is deze technologie en het gebruik ervan op zijn grondgebied te ontwikkelen.

Ten slotte herinnert **de Raad** aan het belang van investeringen in onderzoek en ontwikkeling van bestaande technologieën, en van het afstemmen van de regelgeving op deze ontwikkelingen. Er wordt voortdurend vooruitgang geboekt op het gebied van de efficiëntie van de technologieën, maar ook in andere aspecten kan vooruitgang worden geboekt: zo worden in Italië rode fotovoltaïsche panelen geïnstalleerd voor een betere stedelijke integratie op de terracotta daken. Bovendien zou het nuttig zijn dat het Gewest bijdraagt tot de verplaatsing van de productie van fotovoltaïsche panelen naar België of zelfs Europa.

1.6 Aanpassing van het elektriciteitsnet aan de energietransitie

De wil om geen fossiele brandstoffen meer toe te staan voor het energieverbruik in gebouwen en om over te stappen naar elektrische mobiliteit vormt een technologische uitdaging en zal gevolgen hebben voor de vraag naar elektriciteit. Daarbij zullen deze ambities gevolgen hebben voor de capaciteit van het elektriciteitsnet en waarschijnlijk leiden tot een aanpassing ervan.

Bij wijze van voorbeeld vestigt **de Raad** de aandacht op het feit dat het huidige elektriciteitsnet hoofdzakelijk ontworpen is voor 230 volt (88% van het net). Voor de installatie van snelle (of halfsnelle) laadstations is echter 400 volt nodig.

De Raad benadrukt dat de capaciteit en de voorziening van het elektriciteitsnet moeten worden gewaarborgd in een context waarin de energiebronnen stookolie en gas niet meer beschikbaar zouden zijn en waarin een aanzienlijk deel van de voertuigen, of ze zelfs allemaal, elektrisch zou(den) zijn. De beschikbaarheid van een aangepast energienet dat in staat is in te spelen op veranderingen in het verbruik vormt derhalve een van de belangrijkste uitdagingen die moeten worden aangegaan om de geplande maatregelen te doen slagen.

Derhalve beveelt **de Raad** de regering aan om voorrang te geven aan oplossingen die een ingrijpende aanpassing of uitbreiding van het net voorkomen en in het plan concrete maatregelen ter zake vast te stellen die met name gericht zijn op een grotere flexibiliteit van de vraag naar elektriciteit, maar ook op het aanmoedigen van de installatie van laadstations die rechtstreeks op zonne-energie werken,

bijvoorbeeld door de installatie van fotovoltaïsche panelen op parkeerplaatsen of het delen van elektriciteit te verplichten.

1.7 Vervoer en mobiliteit

Om de mobiliteitsdoelstellingen te bereiken, steunt **de Raad** de regering bij haar aandacht voor het noodzakelijke personeelsbudget. Een betere participatie is ook essentieel, vooral op het niveau van de gemeenten. **De Raad** stelt immers vast dat het LKEP gebaseerd is op de realisatie van Good Move (of zelfs de versnelling van de uitvoering ervan, zie blz. 109 van het LKEP). Gelet op een aantal recente protesten van burgers tijdens de uitvoering van verkeersplannen (lokale mobiliteitscontracten) bevestigt dit het belang van participatie van burgers en gebruikers bij de uitvoering van acties in de gewestelijke plannen (LKEP, Good Move enz.).

De Raad vindt dat het LKEP weinig concrete acties biedt voor de realisatie van de 'stad van korte afstanden'. Het LKEP wil namelijk bijdragen tot het beperken van de behoefte aan gemotoriseerde verplaatsingen door een maximaal aan stedelijke diensten aan te bieden op minder dan 5 minuten wandelafstand van de woning. Het document vermeldt alleen het GDPO en de opvolging daarvan via *Projecting.brussels* voor de uitvoering van deze doelstelling. Andere planologische instrumenten kunnen ook bijdragen tot de verwezenlijking van de doelstelling van een stad van korte afstanden in ruimere zin. Het LKEP zou, in overleg met de bevoegde overheden, andere aanvullende instrumenten kunnen specificeren om deze ambitie te verwezenlijken. Het LKEP zou ook maatregelen kunnen specificeren om privé-actoren aan te moedigen om eraan bij te dragen. Naast een inventaris van proefzones en planologische aspecten moeten in samenwerking met de lokale overheid andere, meer participatieve instrumenten worden ontwikkeld.

De Raad blijft erop aandringen dat de paradigmaverschuiving in de eerste plaats moet leiden tot een vermindering van het aantal auto's op de weg door multimodaliteit van het vervoer te optimaliseren (aanmoediging van zachte/actieve mobiliteitswijzen, ontwikkeling van het aanbod van openbaar vervoer, ruimtelijke ordening en wegen, bundeling en delen van voertuigen enz.). **De Raad** herinnert eraan dat het vervangen van elke auto op fossiele brandstof die vandaag op de weg rijdt door een elektrische auto noch de mobiliteitsproblemen (en meer bepaald de files) noch de inname van de openbare ruimte door particuliere voertuigen zullen verminderen. De regering moet strijden om een vermindering van het autoverkeer van particulieren (door een gekwantificeerde doelstelling na te streven) en niet alleen om een vermindering van de congestie. Op lange termijn zouden elektrische auto's dus niet vrijgesteld mogen worden van SmartMove. **De Raad** herinnert er nogmaals aan dat het parkeerbeleid een belangrijk instrument is om het gebruik van particuliere voertuigen te ontmoedigen. Derhalve meent hij dat de 'versterking van de rol van de bewonerskaart' (blz. 116) onvoldoende aangeeft welk effect de regering beoogt.

De Raad betreurt dat het LKEP nauwelijks gericht is op bedrijfs- en leasewagens. Het feit dat dit een federale bevoegdheid is, belet de regering niet om op dit niveau een maatregel na te streven waarvan de impact zeer groot zou kunnen zijn in Brussel.

Voor de niet-bedrijfswagens die nog in verkeer zullen worden gesteld, pleit **de Raad** voor bindende maatregelen om de omvang en het vermogen van de voertuigen te beperken. De verandering in de motorisering van voertuigen heeft alleen zin als het aantal voertuigen vermindert in de eerste plaats en hun massa eveneens. De massa van het voertuig neemt immers toe met de elektrificatie van het bestand. Het bereiken van de doelstellingen van de regering op dit gebied (zie LEZ) om de emissies te

verminderen, impliceert dus een verlaging van de massa, gezien het verband tussen de massa van een voertuig en de hoeveelheid energie die nodig is om het voort te bewegen. Derhalve betreurt **de Raad** dat de regering zich er slechts toe verbindt de mogelijkheid te bestuderen om criteria als massa en vermogen te gebruiken bij de verschillende fiscale beleidsmaatregelen (blz. 112 van het LKEP).

De Raad is ingenomen met het plan van de regering om reclame voor de verkoop van voertuigen die ongeschikt zijn voor de stedelijke omgeving te verbieden. Hij hoopt dat dit criterium op een voldoende duidelijke en bindende manier en ook op een geleidelijke manier zal worden vastgesteld: afhankelijk van de optimalisering van multimodaliteit zouden de behoeften aan particuliere voertuigen moeten afnemen.

De Raad stelt ook vast dat het LKEP de 'groeiende behoefte aan logistiekgerelateerd vervoer' als een voldongen feit beschouwt (blz. 113). Derhalve moedigt **de Raad** de regering aan om maatregelen ter verbetering en rationalisering van logistieke verplaatsingen te verdiepen in plaats van het vervoersbeleid voortdurend aan deze groei aan te passen.

Wat specifiek het SmartMove-project betreft, stelt **de Raad** voor het effect te bestuderen van een systeem dat alleen een basistarief installeert. Is het nodig een complex systeem in te voeren waarin alle gegevens moeten worden opgeslagen en verwerkt? De kilometerheffing via een digitale toepassing roept vragen op inzake het gebruik van privégegevens en de digitale kloof. **De Raad** voegt hieraan toe dat bij een gedurfde belastinghervorming vanuit milieuoogpunt een raming zou moeten worden gemaakt van zowel de emissies die worden veroorzaakt door de toegenomen productie van voertuigen als de emissies die worden veroorzaakt door de technologieën die nodig zijn voor de kilometerheffing.

Tot slot acht **de Raad** een algemene evaluatie van de emissies van elektrische voertuigen noodzakelijk, waarbij rekening wordt gehouden met de volgende effecten:

- de emissies die nodig zijn om de componenten van elektrische batterijen te winnen;
- het beheer van het einde van de levensduur van batterijen voor dit type voertuig;
- de keuze van de energiebronnen om de voor dit type voertuig benodigde elektriciteit op te wekken.

1.8 Energiebesparende maatregelen op korte termijn

De Raad vestigt de aandacht op het feit dat de energieprijzen voor huishoudens en bedrijven sinds 2020 meer dan verdrievoudigd zijn. De energieregulator BRUGEL raamt in zijn Observatorium van de gas- en elektriciteitsprijzen dat de jaarlijkse energiefactuur van een gemiddeld Brussels huishouden met een variabel contract stijgt van 1.726 euro in 2020 tot 2.586 euro in 2021 en tot meer dan 5.000 euro in 2022. Derhalve herinnert **de Raad** eraan dat er op korte termijn (2023-2024) maatregelen nodig zijn om de energiefactuur van de huishoudens te verlagen.

In dit verband richt het Gewest zich in het LKEP op het stellen van een voorbeeld voor zijn eigen energieverbruik, een striktere regulering van het energiegebruik in de openbare ruimte en bewustmaking van de burgers inzake energieverbruik. **De Raad** juicht deze energiebesparende maatregelen toe, maar is van oordeel dat ze weinig effect sorteren. Het gaat er vooral om de in september 2022 voorgestelde maatregelen, die een eerder symbolisch karakter hadden omdat zij moesten bijdragen tot de bewustmaking van de burgers, permanent te maken.

Niet iedereen, met name kansarme groepen en bewoners van gebouwen met ‘energielekken’, kan zijn energieverbruik echter zo gemakkelijk verminderen zonder zijn eigen comfort op te offeren. De haalbaarheid van bewustmaking heeft dus zijn grenzen. Daartoe steunt **de Raad** ten volle de voorrang die in het renovatiebeleid wordt gegeven aan bestaande energielekken, aangezien dat een groter effect heeft op grootschalige vermindering van het energieverbruik.

Tot slot stelt **de Raad** vast dat in de filosofie van het LKEP en de daarin vervatte maatregelen weinig aandacht wordt besteed aan vermindering van het energieverbruik door gedragsverandering. Het LKEP concentreert zich immers op efficiëntie en besparingen door technologische vooruitgang (door verbetering van de energieprestaties en overschakeling op hernieuwbare bronnen), zonder dat de inspanningen om onnodig verbruik te verminderen en te elimineren worden versterkt. Bovendien lijkt het LKEP geen rekening te houden met het rebound-effect van nieuwe technologieën op het verbruik.

1.9 Financiering

De Raad merkt op dat de uitvoering van het LKEP en de begeleidende maatregelen om de doelstellingen inzake luchtkwaliteit, klimaat en energie te verwezenlijken, aanzienlijke financiële middelen zal vergen. **De Raad** wenst derhalve een duidelijk overzicht van de beschikbare en benodigde financiële middelen per pijler en per financieringsbron om de verdeling van de middelen te kunnen ramen. **De Raad** beveelt aan om in deze begroting ook de kosten van niet-handelen aan te geven of de geraamde meerwaarde van investeringen te benadrukken (hefboomeffect), zoals aangegeven in hoofdstuk 6.

De Raad dringt erop aan dat de financiering van het klimaatbeleid van het Gewest en de voor de uitvoering ervan toegewezen budgetten in overeenstemming zijn met de hoge ambities en de verwezenlijking van de doelstellingen mogelijk maken. Hij acht dat deze financiering omvangrijker zal moeten zijn dan momenteel is gepland, met name om de begeleiding van alle actoren te waarborgen (zie hierboven). Zonder adequate financiering mogen de hoge ambities in het LKEP er niet toe leiden dat het Gewest en/of zijn inwoners zich te diep in de schulden steken, waardoor de bevolking op grote schaal zal verarmen.

De Raad betreurt het dat tot 2030 wordt gewacht om te eisen dat de financiële steun van het Gewest aan de gemeenten in overeenstemming is met de doelstellingen van het LKEP.

1.10 Operationalisering

Zoals uit het LKEP blijkt, hebben de klimaatverandering en de strijd tegen de klimaatverandering gevolgen voor alle sectoren van de samenleving en bijgevolg voor alle actieterrains van de verschillende overheidsdiensten van het Gewest. **De Raad** wijst er derhalve op dat een effectieve uitvoering van het LKEP ook vereist dat de personele middelen worden geoptimaliseerd en de deskundigheid binnen de overheidsdiensten wordt ontwikkeld.

De Raad merkt op dat het maatregelenpakket van het plan voor sommige Brusselse overheidsdiensten een toename van de werklast met zich meebrengt en het stellen van prioriteiten en de ontwikkeling van interne kennis op nieuwe gebieden vereist: aandacht voor bodemkwaliteit, geïntegreerd stormwaterbeheer, aanneming van een kritische kijk op renovatiemogelijkheden, de mogelijkheden tot hergebruik, bouwmethoden, bezorgdheid over hitte-eilanden, opvolging van de EPB-wetgeving en de ontwikkelingen daarvan enz. Dit zijn relatief nieuwe gebieden die geleidelijk moeten worden geïntegreerd.

De Raad vestigt de aandacht van de regering op de bouwvergunningen voor de installatie van fotovoltaïsche panelen. Het is belangrijk het wetgevend kader te herzien in het licht van de veranderende behoeften: zo moet worden onderzocht of het mogelijk is fotovoltaïsche panelen te plaatsen op de gevel van hoge gebouwen met weinig vrije oppervlakte op het dak.

De Raad plaatst vraagtekens bij de termijnen (tegen 2030) om alle steunmaatregelen van het Gewest aan de lokale overheden in overeenstemming te brengen met de gewestelijke doelstellingen op het gebied van lucht, klimaat en energie.

1.11 Burgerraad voor het Klimaat

De Raad neemt nota van de wens van de regering om de Burgerraad voor het Klimaat snel te institutionaliseren. **De Raad** herinnert aan zijn advies over dit onderwerp², waarin hij betoogde dat dit project in zijn huidige vorm nog grote onnauwkeurigheden vertoont wat betreft enerzijds de samenstelling en de representativiteit van het Brusselse publiek en anderzijds de plaats ervan binnen de verschillende bestaande institutionele actoren.

*

* *

² <https://www.rlbhg.brussels/a-2022-028-nl/>